

Свято в Чигирині

Тарас Шевченко

Уривок з поеми [“Гайдамаки”](#)

Гетьмани, гетьмани, якби-то ви встали,
Встали, подивились на той Чигирин,
Що ви будували, де ви панували!
Заплакали б тяжко, бо ви б не пізнали
Козацької слави убогих руїн.
Базари, де військо, як море червоне,
Перед бунчуками, бувало, горить,
А ясновельможний, на воронім коні,
Блисне булавою — море закипить...
Закипить, і розлилося
Степами, ярами;
Лихо мліє перед ними...
А за козаками...
Та що й казать? Минулося;
А те, що минуло,
Не згадуйте, пани-брати,
Бо щоб не почули.
Та й що з того, що згадаєш?
Згадаєш — заплачеш.
Ну, хоч глянем на Чигирин,
Колись-то козачий.
Із-за лісу, з-за туману,
Місяць випливає,
Червоніє, круглолиций,
Горить, а не сяє,
Неначе зна, що не треба
Людям його світу,
Що пожари Україну
Нагріють, освітять.
І смерклося, а в Чигирині,
Яку домовині.
Сумно-сумно. (Отак було
По всій Україні
Против ночі Маковія,

Як ножі святили).
Людей не чуть; через базар
Кажан костокрилий
Перелетить; на вигоні
Сова завиває.
А де ж люде?... Над Тясмином.
У темному гаю,
Зібралися; старий, малий,
Убогий, багатий
Поеднались,— дожидають
Великого свята.
У темному гаю, в зеленій діброві,
На припоні коні отаву скубуть;
Осідлані коні, вороні готові.
Куди-то поїдуть? кого повезуть?
Он кого, дивіться. Лягли по долині,
Неначе побиті, ні слова не чуть.
Ото гайдамаки. На гвалт України
Орли налетіли; вони рознесуть
Ляхам, жидам кару;
За кров і пожари
Пеклом гайдамаки ляхам оддадуть.
Попід дібровою стоять
Вози залізної тарані:
То щедрої гостинець пані.
Уміла що кому давать,
Нівроку їй, нехай царствує;
Нехай не вадить, як не чує!
Поміж возами нігде стать:
Неначе в ірій, налетіло
З Смілянщини, з Чигирина
Просте козацтво, старшина,
На певне діло налетіли.
Козацьке панство походжає
В киреях чорних, як один,
Тихенько, ходя, розмовляє
І поглядає на Чигрин.

Старшина первий

Старий Головатий щось дуже коверзує.

Старшина другий

Мудра голова, сидить собі в хуторі, ніби не знає нічого, а дивишся — скрізь

Головатий. "Коли сам,— каже,— не повершу, то синові передам".

Старшина третій

Та й син же штука! Я вчора зустрівся з Залізняком; таке розказує про його, що цур йому! "Кошовим,— каже,— буде, та й годі; а може, ще і гетьманом, коли тее..."

Старшина другий

А Гонти нащо? а Залізняк? До Гонти сама..." сама писала: "Коли,— каже..."

Старшина первий

Цитьте лишень, здається, дзвонять!

Старшина другий

Та ні, то люде гомонять.

Старшина первий

Гомонять, поки ляхи почують. Ох, старі голови та розумні: химерять-химерять та й зроблять з лемеша швайку. Де можна лантух, там торби не треба. Купили хріну, треба з'їсти; плачте, очі, хоч повилазьте: бачили, що купували; грошам не пропадуть! А то думають, думають, ні вголос, ні мовчки; а ляхи догадаються — от тобі й пшик! Що там за рада? чом вони не дзвонять? Чим спиниш народ, щоб не гомонів? Не десять душ, а, слава богу, вся Смілянщина, коли не вся Україна. Он, чуєте? співають.

Старшина третій

Справді, співа щось; піду спиню.

Старшина первий

Не спиняй, нехай собі співає, аби не голосно.

Старшина другий

Ото, мабуть, Волох! Не втерпів-таки старий дурень; треба, та й годі!

Старшина третій

А мудро співає! коли не послухаєш, усе іншу. Під крадьмось, братці, та послухаєм, а тим часом задзвонять.

Старшина первий і другий

А що ж? то й ходімо!

Старшина третій

Добре, ходімо.

Старшини нишком стали за дубом, а під дубом сидить сліпий кобзар; кругом його запорожці і гайдамаки. Кобзар співає з повагою і неголосно.

"Ой волохи, волохи,

Вас осталося трохи;

І ви, молдавани,

Тепер ви не пани;

Ваші господарі

Наймити татарам,

Турецьким султанам.

В кайданах, в кайданах!

Годі ж, не журіться;

Гарно помоліться,
Братайтеся з нами,
З нами, козаками;
Згадайте Богдана,
Старого гетьмана;
Будете панами,
Та, як ми, з ножами,
З ножами святими,
Та з батьком Максимом
Сю ніч погуляєм,
Ляхів погойдаєм,
Та так погуляєм,
Що аж пекло засміється,
Земля затрясється,
Небо запалає...
Добре погуляєм!"

Запорожець

Добре погуляєм! правду старий співа, як не бреше. А що б то з його за кобзар був, якби не волох!

Кобзар

Та я й не волох; так тільки — був колись у Волощині, а люде й зовуть Волохом, сам не знаю за що.

Запорожець

Ну, та дарма; утни ще яку-небудь. Ану лишень про батька Максима ушквар.

Гайдамака

Та не голосно, щоб не почула старшина.

Запорожець

А що нам ваша старшина? почує, так послуха, коли має чим слухати, та й годі. У нас один старший — батько Максим; а він як почує, то ще карбованця дасть. Співай, старче божий, не слухай його.

Гайдамака

Та воно так, чоловіче; я це й сам знаю, та ось що: не так пани, як підпанки, або — поки сонце зійде, то роса очі виїсть.

Запорожець

Брехня! Співай, старче божий, яку знаєш, а то й дзвона не діждемо — поснемо.

Гуртом

Справді, поснемо; співай яку-небудь.

Кобзар (співає)

"Літа орел, літа сизий
Попід небесами;
Ґуля Максим, ґуля батько

Степами-лісами.
Ой літає орел сизий,
А за ним орлята;
Гуля Максим, гуля батько,
А за ним хлоп'ята.
Запорожці ті хлоп'ята,
Сини його, діти,—
Поміркує, загадає,
Чи бити, чи пити,
Чи танцювать; то й ушкварять,
Аж земля трясеться.
Заспіває — заспівають,
Аж лихо сміється.
Горілку, мед не чаркою —
Поставцем черкає,
А ворога, заплющившись,
Ката, не минає.
Отакий-то наш отаман,
Орел сизокрилий!
І воює, і гарцює
З усієї сили.
Нема в його ні оселі,
Ні саду, ні ставу...
Степ і море; скрізь битий шлях,
Скрізь золото, слава.
Шануйтеся ж, вражі ляхи,
Скажені собаки:
Йде Залізняк Чорним шляхом,
За ним гайдамаки".

Запорожець

Оце-то так! вчистив, нічого сказати: і до ладу, і правда. Добре, далебі, добре! Що хоче, то так і втне. Спасибі, спасибі —

Гайдамака

Я щось не второпав, що він співав про гайдамаків?

Запорожець

Який-бо ти бевзь і справді! Бачиш, ось що він співав: щоб ляхи погані, скажені собаки, каялись, бо йде Залізняк Чорним шляхом з гайдамаками, щоб ляхів, бачиш, різати...

Гайдамака

І вішати, і мордувати! Добре, ей-богу, добре! Ну, це так! Далекі, дав би карбованця, якби був не пропив учора! Шкода! Ну, нехай стара в'язне, більше м'яса буде—

Поборгуй, будь ласкав, завтра оддам. Утни ще що-небудь про гайдамаків.

Кобзар

До грошей я не дуже ласий. Аби була ласка слухати, поки не охрип, співатиму; а охрипну — чарочку, другу тії ледащиці-живиці, як то кажуть, та й знову. Слухайте ж, панове громадо!

"Ночували гайдамаки
В зеленій діброві,
На припоні пасли коні,
Сідлані, готові.
Ночували ляшки-панки
В будинках з жидами,
Напилися, простяглися
Та й..."

Громада

Цить лишень! здається, дзвонять. Чуєш?.. ще раз... о!..

"Задзвонили, задзвонили!" —

Пішла луна гаєм.

"Ідіть же ви та молітесь,
А я доспіваю".

Повалили гайдамаки,
Аж стогне діброва;
Не повезли, а на плечах
Чумацькі волові

Несуть вози. А за ними
Сліпий Волох знову:

"Ночували гайдамаки
В зеленій діброві".

Шкандибає, курникає,
І гич не до речі.

"Ну лиш іншу, старче божий!" —

З возами на плечах
Кричать йому гайдамаки.

"Добре, хлопці, нате!
Отак! отак! добре, хлопці!

А нуте, хлоп'ята,
Ушкваримо!"

Земля гнеться.

А вони з возами
Так і ріжуть. Кобзар грає,
Додає словами:

"Он гоп таки так!

Кличе Гандзю козак:
"Ходи, Гандзю, пожартую,
Ходи, Гандзю, поцілую;
Ходім, Гандзю, до попа
Богу помолиться;
Нема жита ні снопа,
Вари варениці".
Оженився, зажурився —
Нічого немає;
У ряднині ростуть діти,
А козак співає:
"І по хаті ти-ни-ни,
І по сінях ти-ни-ни,
Вари, жінко, лини,
Ти-ни-ни, ти-ни-ни!"
"Добре! Добре! Ще раз! Ще раз!"
Кричать гайдамаки.
"Ой гоп того дива!
Наварили ляхи пива,
А ми будем шинкувать,
Ляшків-панків частувать.
Ляшків-панків почастиуєм,
З панянками пожартуєм.
Ой гоп таки так!
Кличе панну козак:
"Панно, пташко моя!
Панно, доле моя!
Не соромся, дай рученьку,
Ходім погуляймо;
Нехай людям лихо сниться,
А ми заспіваймо.
А ми заспіваймо,
А ми посідаймо,
Панно, пташко моя,
Панно, доле моя!"
"Ще раз, ще раз!"
"Якби таки або так, або сяс,
Якби таки запорозький козак,
Якби таки молодий, молодий,
Хоч по хаті б поводив, поводив.
Страх мені не хочеться

З старим дідом морочиться.
Якби таки..."
"Цу-цу, скажені! схаменіться!
Бач, розходилися! А ти,
Стара собако, де б молитесь,
Верзеш тут погань. От чорти!"
Кричить отаман. Опинились;
Аж церков бачать. Дяк співа,
Попи з кадилами, з кропилом;
Громада — ніби нежива,
Анітелень... Поміж возами
Попи з кропилами пішли;
За ними корогви несли,
Як на Великдень над пасками.
"Молітесь, братія, молітесь! —
Так благочинний почина.—
Кругом святого Чигрина
Сторожа стане з того світу,
Не дасть святого розпинать.
А ви Україну ховайте:
Не дайте матері, не дайте
В руках у ката пропадать.
Од Конашевича і досі
Пожар не гасне, люде мруть,
Конають в тюрмах, голі, босі...
Діти нехрещені ростуть,
Козацькі діти; а дівчата!..
Землі козацької краса
У ляха в'яне, як перш мати,
І непокрита коса
Стидом січеться; карі очі
В неволі гаснуть; розкувають
Козак сестру свою не хоче,
Сам не соромиться конать
В ярмі у ляха... горе, горе!
Молітесь, діти! страшний суд
Ляхи в Україну несуть —
І заривають чорні гори.
Згадайте праведних гетьманів:
Де їх могили? де лежить
Останок славного Богдана?

Де Остряницина стоїть
Хоч би убогая могила?
Де Наливайкова? нема!
Живого й мертвого спалили.
Де той Богун, де та зима?
Інгул щозиму замерзає —
Богун не встане загатить
Шляхетським трупом. Лях гуляє!
Нема Богдана — червонить
І Жовті Води, й Рось зелену.
Сумує Корсунь староденний:
Нема журбу з ким поділить.
І Альта плаче: "Тяжко жити!
Я сохну, сохну... де Тарас?
Нема, не чуть... не в батька діти!"
Не плачте, братія: за нас
І душі праведних, і сила
Архістратига Михаїла.
Не за горами кари час.
Молітесь, братія!"
Молились,
Молились щиро козаки,
Як діти, щиро; не журились,
Гадали тее... а зробилось —
Над козаками хусточки!
Одно добро, одна слава —
Біліє хустина,
Та й ту знімуть...
А диякон:
"Нехай ворог гине!
Беріть ножі! освятили".
Ударили в дзвони,
Реве гаєм: "Освятили!"
Аж серце холоне!
Освятили, освятили!
Гине шляхта, гине!
Розібрали, заблищали
По всій Україні.